

POLSK HÖST

Det är höst. Kallt, grått och ändå vackert på ett poetiskt genomskinligt sätt som i Krzysztof Kieslowskis filmer. Speciellt de som utspelar sig i Polen - Dekalogen med de tio budorden och hans Vita film. Den om passion, svartsjuka och hämnd. Jag tänker mycket på dem och på poeten och nobelpristagaren Wislawa Szymborskas dikter.

Hon som skrev: "Efter varje krig måste någon städa upp... gräva fram de rostiga argumenten och bära bort dem till sophögen". Hennes poesi har alltid en ironisk skärpa och gärna en smårolig vardaglighet över sig. Nu för tiden då Bush och Blair gör allt för att verka rumsrena efter Irakinvasionen får dikten Slutet och början i samlingen *Nära ögat* (Fibs Lyrikklubb) en extra tyngd.

Wislawa Szymborska kommer från Poznan i Polen, från den lilla byn Kornik någon mil sydost om stan. Hon växte upp strax intill en fantastisk park, ett arboretum med exotiska träd och buskar från hela världen – gingko biloba, valnöt, platan, cypress och uråldriga ekar. Hennes hem låg bakom det imponerande nygotiska slottet i Kornik. Där vandrar jag runt en hel helg i parken och slottssalarna, beundrar alla intarsiadekorerede trägolv, utsirade möbler och kan ostört fundera över Polens berömda poet. Jag är där för att berätta om Härnösands Äpplebibliotek på en konferens om handikapp och har anlänt i god tid då flygbiljetten blir åtskilliga tusenlappar billigare på det viset.

Wislawa Szymborska är en skygg person. I en tidningsintervju säger hon sig gärna ha velat vara utan nobelpriset 1996. Hon vill vara en privat människa, leva ett enkelt liv med sin katt och sina dikter. Trots det blossar hon glatt vidare på cigarillen och småler mot intervjuarens kamera. Många, speciellt unga poeter, inspireras av Wislawa Szymborska och fyller poesisalarna närhelst hon framträder.

...Polen har under 1900-talet haft ytterligare fyra nobelpristagare i litteratur: Henryk Sienkiewicz, Wladyslaw Reymont, Czeslaw Milosz och så förstås Isaac Bashevis Singer, den store judiske berättaren, som trots att han hela sitt vuxna liv levde i USA skrev på jiddisch och hade den polskjudiska gemenskapen som ämne. En efterföljare till Singer är kulturjournalisten och författaren Hanna Krall. Hon skriver moderna sagor för vuxna där hon undersöker hur Förintelsens offer, de överlevande, deras barn och barnbarn mår idag. I sin, lagom till Bok- & Biblioteksmässan, nyutkomna bok *Där ingen flod längre finns* (Symposium) följer hon dem tätt i hämlarna. Berättelserna är gripande, för det mesta grymma och ibland magiska. Hon vill vara ett vittnesbörd i en historielös tid, säger hon, och berättar om alla de oskyldiga som fick sina liv och drömmar krossade av nazisterna och av den stora tysta folkmassan av helt vanliga människor. Jag minns ett TV-program för länge sedan. Hanna Krall återvände till gator och hus där hennes judiska släktingar en gång bott. Hon frågade små leende gummor och gubbar om de kom ihåg släktingarnas namn, vad som hänt dem. Leendena dog snabbt och de snubblade skamset därifrån.

Hanna Krall fanns med på höstens bokmessa i Göteborg tillsammans med en hel rad kända och okända polska författare. Eftersom Polen var ett tema på årets mäsas invigningstalade den polske världsreportern och författaren Ryszard Kapuściński. Hans barndomsstad är Pinsk, som efter kriget ligger i Vitryssland. Tidigt i livet bestämde han sig för att bli en resande och skrivande människa, berättar han under ett seminarium. Under hela sitt yrkesverksamma liv har han därför jobbat som utrikeskorrespondent för framför allt den polska pressen. Efter att ha bevakat och skrivit om 30 krig och revolutioner är han en högt ansedd reporter. Han har behållit sin fingertoppskänsla och sin kloka, poetiska blick på världen och aldrig fallit för cynisk jargong. Han reser i ekonomiklass, bor på tredje klassens hotell och anser att det är där man hittar de intressantaste människorna. Det är i de överbefolkade, stekheta och fattiga länderna han känner sig som mest hemma. Annat var det den gången han var på väg till Trondheim, körde vilse på småvägarna strax utanför och förskräckt upptäckte hur tyst och glesbefolkat våra nordligaste landskap är.

I sin senaste bok *The Shadow of the Sun* (Skuggan av solen) är Kapuścinski tillbaka i människovimlet, i ett överbefolkat, hett och hårt sargat Afrika.

Måndag morgon med en tunn, sned solstråle över hotellfasaden sitter jag inklämd i panelen med 80 dräktklädda bibliotekariers framför. Det är dags för konferens och ämnet är Handikappade människor och biblioteksmiljöer. Första meningen är den allra svåraste, som Wislawa Szymborska inledde sitt tacktal på nobelfesten 1996. Så är det för mig också där på podiet men när den väl är uttalad går resten av sig själv. Frampå eftermiddagen flödar solen in och konferensorlet avbryts lite då och då av ett skratt.

Polen och Sverige känns trots allt ganska så lika och vi har en lång (ibland blodig) historia ihop. Nu är det meningen att vi i fredlig samexistens och med EU som gemensam nämnare ska utbyta erfarenheter, tips och goda råd om hur vi på bästa sätt öppnar våra bibliotek för samhällets alla medlemmar även för dem med ett eller annat handikapp. Jag är inte ensam föreläsare från Sverige. Inger Edebro-Sikström från Umeå bibliotek och Susanna Andersson från Robertsfors är också med. De berättar om sitt stora projekt Bibliotek 2007, ett projekt som ska öka biblioteksservicen för handikappade i hela Umeåregionen. Även danska biblioteksförbundets direktör Winnie Vitzansky är med och ger en bild av Danmarks tillgänglighetsarbete. En av de få manliga inslagen under konferensen kommer från bibliotekschefen i tyska Offenbach Ernst Buchholz, som berättar om social biblioteksverksamhet i Tyskland.

Speciellt två polska konferensinslag fastnar lite extra. Det om den katolska internatskolans bibliotek i Laski (strax utanför Warszawa) för blinda och synskadade barn och den drygt trettioårige redaktören för tidskriften *Integration* Piotr Pawlowskis livsberättelse. När han var sexton år och en lovande idrottsman dök han på huvudet i en pool med för grunt vatten, bröt ryggen och förlamades från bröstkorgen och ner. Det var som rullstolsbunden han upptäckte hur lite information det fanns för handikappade i Polen och det var då han startade sin tidskrift, hemma i sovrummet i föräldrarnas hus. Numera finns den både på nätet och i pappersform. Med glada ögon och stor energi berättar han om sitt stora livsprojekt att ge handikappade människor en röst, delaktighet och inspiration att pröva sina gränser.

Poznan med sina 600 tusen invånare ligger mitt i Polens stora jordbruks- och handelsområde Wielkopolska, samarbetsregion till Västernorrland och ett kommande EU lands, Polens, allra hetaste kulturområde.

Wislawe Szymborska avslutar sitt nobeltal med en poetisk tröst i tidens gilla gång:
ingenting är vanligt och normalt. Ingen sten och inget moln där ovan för. Ingen dag och
ingen natt därpå. Och i synnerhet ingen, ingens, tillvaro i världen.
Poeterna – så ser det ut – kommer alltid att ha mycket att stå i.

Karin Westerlund